Předmět hra na klavír jako CLIL (2000-2007)

The subject "Piano Playing" as CLIL (2000-2007)

Zdeněk Vašíček

Pracoviště autora:
ZUŠ Tišnov, Dvořáčkova 316, 666 01 Tišnov
HF JAMU, Komenského nám. 6, 662 15 Brno

Klíčová slova: alternativní školy, CLIL, dvojjazyčné vyučování

Key words: alternative schools, CLIL, bilingual teaching

Abstrakt

Příspěvek informuje o tradiční výuce předmětu hra na klavír integrovaného s komunikací v cizím jazyce (anglicky nebo německy) na Základní umělecké škole Tišnov (2000-2007) a v Metodickém centru Hudební fakulty Janáčkovy akademie múzických umění v Brně (2004-2007). Příspěvek přináší stručnou autoevaluaci této výuky a některá vybraná shrnutí.

Abstract

This contribution informs about the established teaching of the subject "Piano Playing" integrated with communication in a foreign language (English or German) in the Primary Arts School in Tišnov (2000-2007) and in the Methodical Centre of the Janáček Academy of Music and Performing Arts in Brno (2004-2007). The contribution brings a brief autoevaluation of the teaching and some selected recapitulations.

1. Aktuální postavení CLIL v kurikulární reformě

CLIL (Content and Language Integrated Learning) je metodou, která spojuje vyučování nějakého věcného předmětu s komunikací v cizím, nikoli mateřském, jazyce (Marsh, 2001, s. 35). Za přednost CLIL se považuje autentická komunikace, která v tradičním vyučování cizího jazyka je spíše netypická (Konzepte für den bilingualen Unterricht ..., 2006, s. 11). V CLIL se mohou cizí jazyk učit žák i učitel společně (Sheils, 1993, s. 4; Sygmund, 2005, s. 22). Pokud je pro učební osnovy školy budoucnosti žádáno, aby učitelé měli příležitost sami se něčemu přiučit (Rýdl, 2003, s. 59), CLIL to umožňuje již dnes.

CLIL je prioritou i v České republice (Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje

vzdělávací soustavy České republiky 2005, 2005, s. 18). Například na základní škole žák může být připravován v cizím jazyce „výukou napříš předměty“: v matematice se učí v cizím jazyce číslovky, ve výtvarné výchově barvy, v tělesné výchově pokyny atd. v asi desetiminutových intervalech (Národní plán výuky cizích jazyků, 2005, s. 11).

2. Předmět hra na klavír jako CLIL na Základní umělecké škole Tišnov (2000-2007)

Ve státech Evropské Unie je doporučeno zavádět pilotní projekty CLIL (Kelly a Grenfell, 2002, s. ii) včetně projektů hudebních (Obsahovo a jazykovo integrované vyučovanie [CLIL] v škole v Európe, 2006, s. 38). Můj projekt předmětu hra na klavír jako CLIL na ZUŠ Tišnov, schválený Školským úřadem Brno-venkov dopisem ze dne 09. 03. 2000, byl v rámci systému ZUŠ pilotním projektem nikoli *de iure*, ale – jsou-li moje informace správné a úplné – *de facto*.

V projektu byly stanoveny čtyři cíle: 1. ve hře na klavír udržet dosavadní uměleckou úroveň žáka, 2. komunikovat se žákem jednoduchým způsobem v cizím jazyce (anglicky nebo německy), 3. rozšířit slovní zásobu žáka i učitele o odborné hudební termíny vztahující se ke hře na klavír a k hudební nauce a 4. rozšířit žákovy i učitelovy cizojazyčné znalosti a dovednosti jimi už jinde nabyté. Šlo o obvyklé cizojazyčné výstupy CLIL (Sygmund, 2005, s. 24). Projekt CLIL na ZUŠ Tišnov měl nikoli konkurovat vyučování cizích jazyků na všeobecně vzdělávacích školách, ale žákovi i učiteli poskytnout další komunikační příležitost.

Sledované období 2000-2007 představuje 7 let (7 školních roků), v jejichž rámci proběhlo 5,5 roku vyučování předmětu hra na klavír jako CLIL. Přestávka v CLIL zahrnula školní rok 2001/2002 a první pololetí školního roku 2002/2003 a věnoval jsem ji zejména vypracování prvních verzí tříjazyčných (česko – anglicko – německých) slovníků. Jediné *novum* vůči standardnímu předmětu hra na klavír na ZUŠ byla právě komunikace v cizím jazyce (anglicky nebo německy), jež představovala jasnou změnu oproti školnímu standardu (Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2005, 2005, s. 16), avšak v souladu s legislativou (Kaprálek a Bělecký, 2004, s. 39). Všichni žáci, jež procházeli CLIL, především standardně plnili kvantitu a kvalitu učební látky ve hře na klavír, hráli na veřejných besídkách, koncertech a dalších akcích ZUŠ Tišnov, vykonávali výroční (postupové) zkoušky před komisemi z řad učitelů klavíru na této škole či absolvovali ZUŠ Tišnov veřejnými vystoupeními na absolventských koncertech.

Za sledované období 2000-2007 prošlo CLIL celkem 25 žáků. Všichni byli občany České republiky, národnosti české nebo moravské. Z etnického hlediska (Sekot, 2002, s. 99) byli všichni členy majoritní společnosti. Z genderového hlediska byl poměr dívek vůči chlapcům 20 : 5 (= 80 : 20%). Z hlediska sociálně stratifikačního lze s vědomím určité problematičnosti třídění (Sekot, 2002, s. 63 a 74) říci, že 21 žáků (= 84%) pocházelo ze střední, 3 žáci (= 12%) z nižší a 1 žák (= 4%) z chudé vrstvy. Z vyšší vrstvy nepocházel žádný žák.

Z obsahového hlediska byl koncept CLIL pro ZUŠ Tišnov chápán jako integrace předmětu hra na klavír *nikoli s výukou* cizího jazyka (angličtiny nebo němčiny), nýbrž *pouze s komunikací* v tomto jazyce. Otevřenost konceptu CLIL (Marsh, 2006, s. 4) to umožňuje. Z časově obsahového hlediska byl koncept CLIL chápán jako dvoufázový. První fáze trvala 1 školní rok, druhá neomezeně. Z hlediska žáka byla první fáze cizojazyčně pouze receptivní, druhá fáze již cizojazyčně receptivní i produktivní. Z hlediska učitele byly obě fáze cizojazyčně receptivní i produktivní zároveň. „V úzkých" si žák i učitel vždy mohli vypomoci češtinou: koncept CLIL jako dvojjazyčného vyučování to dovoluje. Z uvedených 25 žáků prodělalo jen první fázi 9 (= 36%), jen druhou fázi 3 (= 12%), „zvláštní" druhou fázi, při níž učitel komunikoval produktivně v cizím jazyce a žák produktivně jen v češtině 2 (= 8%) a první i druhou fázi 11 (= 44%). Pouze receptivní školení je jednostranné (Portmann-Tselikas, 1998, s. 124). Přání některých žáků zůstat cizojazyčně jen receptivní jsem však respektoval. Žákům dvoufázové pojetí vyhovovalo. Cizojazyčná komunikace učitele nad žákovou i v nejpříznivějších případech převažovala až čtyřnásobně: zde je rezerva do budoucna. Učitel však získal značný prostor se cizojazyčně „rozmluvit". Každé z obou fází odpovídal výzkumný vzorek. Do vzorků jsem přiřazoval nové žáky podle jejich možností cizojazyčné produkce. Ze žáků jen první fází prošlo 9 (= 36%), jen druhou fází 3 (= 12%), jen druhou „zvláštní fází" (viz výše) 2 (= 8%), oběma fázemi 11 (= 44%). Jen druhou fázi prodělali ti, které jsem hned po úvodní zkoušce vyhodnotil jako již příliš pokročilé pro první fázi. Jen první fází prošli ti, kteří z různých důvodů CLIL opustili.

Jaké byly důvody opuštění CLIL a u kolika žáků? 1. absolutorium a odchod ze ZUŠ Tišnov 2 žáci (= 8%), 2. přechod do II. stupně do předmětu hra na varhany (jako CLIL!) u téhož učitele na ZUŠ Tišnov 3 žáci (= 12%), 3. pokles dopravní obslužnosti a odchod ze ZUŠ Tišnov 1 žák (= 4%), 4. přechod na jiný typ všeobecně vzdělávací školy spojený s denním dojížděním (Tišnov-Brno a zpět) a odchod ze ZUŠ Tišnov 1 žák (= 4%), 5. přestěhování a odchod ze ZUŠ Tišnov 1 žák (= 4%), 6. dlouhodobá nemoc a odchod ze ZUŠ Tišnov 1 žák (= 4%), 7. zvýšení nároků ve studiu na všeobecně vzdělávací škole či v práci a odchod ze ZUŠ Tišnov 4 žáci (= 16%), 8. příprava na zkoušky na vyšší typ všeobecně vzdělávací školy a odchod ze ZUŠ Tišnov 3 žáci (= 12%), 9. zvýšení nároků v předmětu hra na klavír (příprava na soutěž) a přerušení z rozhodnutí učitele (= mne) 2 žáci (= 8%), 10. zhoršení prospěchu ve hře na klavír 4 žáci (= 16%), z rozhodnutí učitele z toho 2 žáci (= 50%) pokračovali ve standardním předmětu, 2 žáci (= 50%) odešli ze ZUŠ Tišnov, 11. dočasný nezájem o CLIL 1 žák (= 4%), po ročním pokračování ve standardním předmětu u téhož učitele na ZUŠ Tišnov žák opět vstoupil do CLIL, 12. přetížení cizím jazykem (i) v CLIL na ZUŠ Tišnov a pokračování ve standardním předmětu u téhož učitele na ZUŠ Tišnov 2 žáci (= 8%). Za důvodem uvedeným v bodě 10. vidím snížení píle žáků ve hře na klavír. V jednom případě mohl mít vliv připravovaný rozvod rodičů žáka, v druhém ztráta zaměstnání matky - samoživitelky (srov. příslušná traumata in: Sekot, 2002, s. 109). Pokud zde viníme CLIL, body 10. až 12. představují v souhrnu 24%, tedy asi 1/4. Pokud jde o sociálně stratifikační hledisko, neplatilo, že žák z nižší vrstvy z CLIL nutně odejde. Kladný vliv mohl mít fakt, že žáci měli část svých rodin dlouhodobě v cizině. Zhoršení prospěchu o 1 stupeň na výročním vysvědčení v průběhu CLIL postihlo 3 žáky (= 12%). Důvod

nevidím v cizojazyčné komunikační složce, nýbrž právě ve snížení píle žáků ve hře na klavír, jež čas od času postihne snad každého, ne však vždy s týmž průběhem a následky. Nevylučuji ani, že jsem u některého žáka s uvedenou složkou postupoval relativně příliš rychle.

Různí žáci strávili v CLIL různou dobu. Celých 5,5 roku (resp. 7 roků včetně pauzy) jen 1 jediný žák: z celkového počtu 12 žáků výchozího výzkumného vzorku je to 8%, z celkového počtu 25 žáků ze všech výzkumných vzorků jsou to 4%. Dále (vycházejme nyní z celkového počtu 25 žáků): 5 roků v CLIL strávili 2 žáci (= 8%), 4 roky 1 žák (= 4%), 3,5 roku 2 žáci (= 8%), 2,5 roku 1 žák (= 4%), 2 roky 2 žáci (= 8%), 1,5 roku 3 žáci (= 12%), 1 rok 11 žáků (= 44%), 0,5 roku 2 žáci (= 8%). Z oněch 11 (= 100%), kteří strávili v CLIL 1 rok, byli 4 (= 36%) zařazeni rovnou do druhé fáze. Nelze je obvinit z lenosti ani ve hře na klavír, ani v cizím jazyce. Zasáhly však další okolnosti uvedené v bodech 4. až 8. výše. Uvedl jsem již, že z genderového hlediska byl poměr dívek vůči chlapcům 80 : 20% (= 4 : 1). Pokud však jde o celkovou výdrž ve vzorcích, byl poměr dívek vůči chlapcům již jen 60 : 40% (= 3 : 2). Nemyslím si, že CLIL přispívá k odchodům žáků více, než standardní předmět hra na klavír.

Žáci nastupovali do CLIL ve věku od 9 do 29 let, průměrně ve věku 14 let. Žáci mohli navázat na svoje studium cizího jazyka na všeobecně vzdělávacích školách, především základních školách a gymnáziích. V okamžiku zahájení CLIL toto jejich studium sahalo od 0 (jen na výslovné přání rodičů!) po 12 let, průměrně představovalo 5 let. Delší dosavadní cizojazyčné studium samo o sobě nevedlo k lepšímu výkonu žáka v cizím jazyce, zejména pokud žák již měl od studia víceletý odstup a neměl možnost cizí jazyk prakticky uplatnit – komunikovat v něm.

Pro CLIL na ZUŠ Tišnov jsem vypracovával a přepracovával tříjazyčné slovníky s cílem uspořit čas i metodiku. Evropskou komisí doporučované „šití na míru“ (Kelly a Grenfell, 2002, s. 9) má mít za důsledek nadměrné nároky na učitele (Konzepte für den bilingualen Unterricht ..., 2006, s. 13). Měl jsem však naopak radost z práce s jazyky v době mého osobního volna. V učebnicích je slovní zásoba kombinována s gramatickými strukturami (Krenn, 2001, s. 5) a takto jsem koncipoval i své slovníky: vstupní (17 lexikálních jednotek), malý (76 lexikálních jednotek), střední (442 lexikálních jednotek) a velký (892 lexikálních jednotek). Vstupní je obsažen v malém a malý ve středním: střední a velký obsahují dohromady 1334 lexikálních jednotek. Tzv. prahová úroveň jazyka (threshold-level), čili minimální stupeň cizojazyčné komunikační kompetence představuje dle expertů Rady Evropy 1.050 lexikálních jednotek (Průcha a Walterová a Mareš, 1998, s. 184-185), což dva posledně zmíněné slovníky dohromady mírně přesahují. Všechny uvedené slovníky obsahuje mé nové skriptum (Vašíček, 2006b).

Slovník, který se jeví po zkušenostech s CLIL jako pro žáky únosný, je výše zmíněný střední slovník. Pro žáky v obou fázích představoval donedávna motivační maximum (Vašíček, 2006a, s. 3). Lze odmítnutí větších slovníků považovat za redukci potřeby „být vzdělaný“ na bezprostředně užitkovou hodnotu (Smékalová, 2005, s. 271)? Snad to tak platilo, ale časy (lépe: žáci) se mění! Žák II. stupně ZUŠ Tišnov B.M. studující CLIL 5,5 roku na položku „Co se Ti v předmětu HRA NA KLAVÍR s komunikací v

cizím jazyce líbilo nejméně?“ v dotazníku z roku 2007 odpověděl: „Že se až moc nerozrůstala slovní zásoba.“ Plnoletý žák N.V., absolvent II. stupně ZUŠ Tišnov ve školním roce 2006/2007, písemně pro vedení této školy vyjádřil lítost, že možnosti CLIL zde více nevyužil. V předmětu hra na varhany učím žáka studujícího muzikologii na Masarykově univerzitě v Brně. Půjde v CLIL stupňovat jeho osobní možnosti až na požadovanou nejvyšší možnou hranici (Kotásek aj., 2001, s. 89)? Uvidíme!

Stav užívání cizojazyčných prostředků individuálně kolísal ve výzkumném vzorku první fáze zhruba mezi deskriptory A1 (resp. sotva A1) a A2, ve výzkumném vzorku druhé fáze zhruba mezi deskriptory A1 až B2: myšleno vždy zúženě pro potřeby předmětu hra na klavír (Společný evropský referenční rámec pro jazyky, 2002, s. 112-132). Učební metoda (Vašíček, 2001, s. 411) se osvědčila s výjimkou gramatických transformací, od nichž jsem pro jejich formalismus upustil. Že chyby jsou nevyhnutelné (Sheils, 1993, s. 260), se potvrdilo u všech žáků v CLIL i u mne jako učitele hlavně při produktivní komunikaci, při receptivní již méně. Sám jako učitel mám radost z jistoty, pokud jde o stovky cizojazyčných lexikálních jednotek, které v CLIL produktivně používám. Stejnou jistotu mívám i na konferencích doma a v cizině. CLIL proto kolegům učitelům mohu jen doporučit!

Za celé sledované období 2000-2007 proběhlo celkem 1424 vyučovacích hodin předmětu hra na klavír jako CLIL, z toho 920 (= 65%) v angličtině a 504 (= 35%) v němčině. (Další desítky vyučovacích hodin jsem odučil v předmětech hra na varhany jako CLIL a komorní hra jako CLIL, ty však již nespadají pod téma tohoto příspěvku.)

2. Pedagogický výzkum v předmětu hra na klavír jako CLIL na Základní umělecké škole Tišnov (2000-2007)

Hlavní otázka tohoto výzkumu zněla: „Je integrace předmětu hra na klavír na ZUŠ s komunikací v cizím jazyce (anglicky nebo německy) možná a vhodná?“ Šlo o výzkum aplikovaný, empirický, akční, kvalitativně-kvantitativní, interdisciplinární, cílově evaluační, terénní a longitudinální (upřesněno dle tabulky in Průcha, 2000, s. 181). Vzhledem ke CLIL jako inovaci byl výzkum zaměřen na transformaci existujícího stavu (Hendl, 2006, s. 4). Dotazování a pozorování jsem použil jako obvyklé postupy (Hendl, 1997, s. 74). Po zjištění, že CLIL na ZUŠ Tišnov funguje, jsem vypracoval evaluační nástroje pro cizojazyčnou komunikaci i pro hru na klavír (viz přílohu in: Vašíček, 2006a, s. 11-12). Stran CLIL jsem prováděl každoroční autoevaluace a publikoval je: z prostorových důvodů uvádím v literatuře jen dva své příspěvky z let 2001 a 2006. Následovaly evaluace vedení ZUŠ Tišnov (2001 a 2003) i externí evaluace odborníků z Masarykovy univerzity v Brně (2004, 2006) a Výzkumného ústavu pedagogického v Praze (2006). Uvedené evaluace ukázaly přednosti i nedostatky předmětu hra na klavír jako CLIL a otázka jeho komplexní evaluace je již na pořadu dne (viz dále 3. kapitolu tohoto příspěvku).

Dílčími položkami mého výzkumu CLIL na ZUŠ Tišnov byly: 1. kvantita a kvalita splněné učební látky žáka ve hře na klavír, 2. správnost cizojazyčné komunikace žáka,

3. souhlas žáka se způsobem jeho cizojazyčné aktivity, 4. správnost proporcí dílčích složek vyučování u učitele a žáka, 5. zvládnutí učební látky ze vzdělávacího textu CLIL žákem, 6. setrvalost vzdělávacích potřeb žáka, 7. motivovanost žáka, 8. únosnost pro žáka, 9. výdrž žáka a 10. časově obsahové rozfázování projektu CLIL. Tyto položky jsem výše již velmi stručně zodpověděl, podrobněji je zodpoví druhá verze mé doktorské práce, na níž toho času (červen 2007) ještě pracuji. Jen doplním, že z položek a jejich podpoložek (operacionalizací) jsem vytvořil jednotný kladný formulační rastr, vhodný k jednotnému způsobu měření a vyhodnocení. Měření proto, že je považováno za základní proceduru v evaluačních výzkumech (Průcha, 1996, s. 11). Jednotný kladný formulační rastr jsem doplnil jednotným způsobem měření a slovního vyhodnocení dat: zvolil jsem podvojnou (totiž číselně-slovní) pětistupňovou Lickertovu škálu, hodlaje zkoumanou pedagogickou realitu Lickertovou škálou zcela pokrýt, takříkajíc „vylickertovat“.

Po sedmi (resp. pěti a půl) rocích CLIL lze na hlavní výzkumnou otázku odpovědět velmi stručně takto: „Integrace předmětu hra na klavír na ZUŠ s komunikací v cizím jazyce (anglicky nebo německy) je možná a vhodná za blíže vymezených předpokladů.“ Těmito předpoklady jsou především: 1. dlouhodobá motivace učitele pro CLIL (navzdory různým rizikům, osobním omylům a zjištěním, že leccos nevychází, jak by mělo), 2. dlouhodobá motivace učitele se průběžně vzdělávat v cizím jazyce až po úroveň, která je pro CLIL potřebná z hlediska platných předpisů, 3. dobrovolnost CLIL pro žáka při vstupu i výstupu a možnost jeho opětovného přechodu do standardního předmětu hra na klavír u téhož či jiného učitele, 4. respektování případné volby fáze CLIL žákem (buď receptivní či produktivní), 5. respektování rychlosti postupu žákem v cizojazyčné složce CLIL, 6. respektování toho, že žák vystačí (byť třeba dočasně) s relativně střídmou cizojazyčnou slovní zásobou, 7. důkladné zvážení, zda (snad přechodné!) zhoršení prospěchu ve hře na klavír z „výborný“ na „chvalitebný“ je důvodem pro vyřazení žáka z CLIL. Slovní zásobu zhruba 300 až 500 lexikálních jednotek (= zhruba můj střední slovník ve skriptu) *předběžně* navrhuji pro klasifikaci A1, slovní zásobu 1000 až 1500 lexikálních jednotek (= zhruba souhrnně střední + velký slovník v mém skriptu) pro klasifikaci A2 (Společný evropský referenční rámec pro jazyky, 2002, s. 112-132). I toto jsou výsledky pedagogického výzkumu.

Při odpovědi na hlavní výzkumnou otázku uvedenou výše již nejde o pouhou teorii, jež nemá oporu v realitě běžného vzdělávání a není opřena o konkrétní výzkumné poznatky (tento nárok srov. in: Průcha, 2000, s. 19).

3. Možnosti České školní inspekce při očekáváné evaluaci předmětu hra na klavír jako CLIL na ZUŠ Tišnov

Tuto kapitolu doporučuji chápat jako pracovní verzi. V ideálním případě Česká školní inspekce (dále jen „ČŠI“) může v předmětu hra na klavír jako CLIL na ZUŠ Tišnov potvrdit, že 1. průběh vyučovací hodiny je podobný až shodný s průběhem vyučovací hodiny standardního předmětu, 2. stanovená učební látka vyučovací hodiny je plněna podobně až shodně s průběhem vyučovací hodiny standardního předmětu, 3. reálně

probíhá cizojazyčná komunikace mezi učitelem a žákem (a obráceně) buď v angličtině nebo němčině a 4. je využita odborná cizojazyčná slovní zásoba (z oblasti hry na klavír a hudební nauky). Přesněji řečeno „objem, rozsah a ovládání slovní zásoby“ (Společný evropský referenční rámec pro jazyky, 2002, s. 152). Navrhuji k *předběžné* definici nezbytného minima použít obsah mého středního slovníku.

V ideálním případě ČŠI může v předmětu hra na klavír jako CLIL na ZUŠ Tišnov dále 1. konstatovat přidanou hodnotu cizojazyčné komunikace oproti standardnímu předmětu (Rámcový projekt monitorování a hodnocení vzdělávání, 2003, s. 7), 2. schválit (či akreditovat?) předmět hra na klavír jako CLIL ve smyslu alternativy oproti předmětu standardnímu, 3. doporučit udělení dvojjazyčné doložky na vysvědčení konkrétnímu žákovi - úroveň A1 Společného evropského referenčního rámce pro jazyky s vědomím, že s dvojjazyčnou doložkou se nepojí žádná zvláštní oprávnění (Konzepte für den bilingualen Unterricht …, 2006, s. 20) a 4. ohodnotit školu vzhledem k projektu CLIL čili k vlastnímu vzdělávacímu projektu jako školu inovativní (Průcha, 2000, s. 173), resp. alespoň *ex post* jako *de iure* pilotní (srov. znovu začátek 2. kapitoly tohoto příspěvku). Za požadovanou vztažnou soustavu (Kaprálek a Bělecký, 2004, s. 52-53; Souhrnné poznatky České školní inspekce …, 2006, s. 7) navrhuji *předběžně* použít opět obsah mého středního slovníku, nejen komunikovaný ve vyučování, ale popřípadě i výběrově prozkoušený po vyučování. Formulovat několik deskriptorů „šitých na míru“ potřebám předmětu hra na klavír jako CLIL je možné (Společný evropský referenční rámec pro jazyky, 2002, s. 5 a 24) a ČŠI tuto formulaci může provést na místě. Rada Evropy si přeje být informována o použitých metodách (Společný evropský referenční rámec pro jazyky, 2002, s. 152), takže s ní ČŠI může následně ihned vejít v kontakt.

K výše nastíněné činnosti bude mít ČŠI (na rozdíl od zahajovacího roku 2000) z mé strany již řadu materiálů: 1. souhrnnou autoevaluaci CLIL na ZUŠ Tišnov za sledované období 2000-2007 v podobě druhé verze doktorské práce a příloh, 2. skriptum (Vašíček, 2006b) a 3. závěrečnou evaluační zprávu z jazykových kurzů CLIL 2004-2007 v Metodickém centru Hudební fakulty Janáčkovy akademie múzických umění v Brně. Kromě toho písemnou podobu evaluací od všech dalších evaluátorů. Příležitost evaluovat CLIL z hlediska věcného i cizojazyčného je považována za jedinečnou (Lamsfuss-Schenk a Wolff, 1999, s. 2). ČŠI zde může napomoci autoevaluaci ZUŠ Tišnov (Škára, 2007) i postupně se tvořícímu evaluačnímu systému (Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2005, 2005, s. 27).

4. Hra na klavír jako CLIL v Metodickém centru Hudební fakulty Janáčkovy akademie múzických umění v Brně (2004-2007)

Česká republika má v porovnání se zeměmi Evropské unie nízký podíl na dalším vzdělávání učitelů (Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2005, 2005, s. 41). Janáčkova akademie múzických umění v Brně v oblasti tohoto vzdělávání naopak aktivně působí (Dlouhodobý záměr vzdělávací, umělecké, vědecké, výzkumné, vývojové a další tvůrčí činnosti na období 2006 – 2010, 2005, s. 5): zdejší Metodické centrum (dále jen „Centrum“) zajišťuje další vzdělávání učitelů

předmětu hra na klavír ze ZUŠ, konzervatoří, středních pedagogických škol a pedagogických fakult vysokých škol z celé České republiky i ze zahraničí. Vedoucí Centra je paní Doc. Alena Vlasáková. Centrum od akademického roku 2004/2005 rozšířilo studijní nabídku o jazykové kurzy CLIL „Angličtina u klavíru“ a „Němčina u klavíru“. O dvouletém běhu 2004-2006 jsem již psal (Vašíček, 2006a, s. 4-5).

V akademickém roce 2006/2007 se jednalo o jazykový kurz jeden a společný: „Angličtina a němčina u klavíru“. Lze ho nazvat CLIL-MIX. Nastoupilo celkem 15 frekventantek, z toho 14 učitelek ZUŠ (1 z nich toho času na mateřské dovolené) a 1 profesorka taneční konzervatoře. Z uvedených 15 (= 100%) 7 frekventantek (= 47%) již úspěšně prošlo dvouletým během jednoho z jazykových kurzů 2004-2006. Ve vyučování předmětu hra na klavír měly frekventantky praxi průměrně 5-10 roků. V angličtině i němčině mělo vždy 7 frekventantek (= 47%) průpravu na SŠ, z toho průměrně v angličtině 4,7 roku, v němčině 5,7 roku. Nulovou průpravu měly v angličtině 4 frekventantky (= 26%) a v němčině 2 frekventantky (= 13%). Proběhlo celkem 16 vyučovacích hodin (= 100%), z toho 7 (= 44%) „Angličtiny u klavíru“ a 7 (= 44%) „Němčiny u klavíru“. Součástí jazykového kurzu byla moje přednáška teorie CLIL v trvání 2 hodiny (= 12%). Za akademický rok každá frekventantka navštívila průměrně 9,7 vyučovacích hodin (= 100%) s průměrnou absencí 6,3 vyučovací hodiny (= 40%). V rámci dvouhodinové lekce probíhala vždy jedna vyučovací hodina s angličtinou, druhá s němčinou. Těžiště práce spočívalo v praktickém procvičování lexika mého středního slovníku (442 lexikálních jednotek) v modelových situacích u klavíru. Frekventantky obdržely i můj velký slovník (892 lexikálních jednotek) k samostatnému studiu. Dostaly příležitost zvládnout hlavně jednoduchou komunikaci. Dvakrát jsem administroval „Dotazník pro frekventantku“, který opět potvrdil, že příležitostí ke komunikaci v cizím jazyce frekventantky nemají mnoho. V případě angličtiny i němčiny byl dosažen shodný medián 1,5 (mezi NAPROSTO NE a SPÍŠE NE). Jde o výsledek, který svědčí ve prospěch zavedení CLIL přinejmenším v jejich případě. CLIL na své ZUŠ dosud vyučovaly jen 4 frekventantky (= 26%).

Za sledované období 2004-2007 složilo úspěšně závěrečné zkoušky a obdrželo osvědčení opravňující vyučovat CLIL na ZUŠ celkem 19 frekventantek. (Z toho 3 frekventantky za dvouletý běh 2004-2006 i za akademický rok 2006/2007.) Všechny tyto učitelky ZUŠ spolu se svými žáky rozhodnou, zda předmět hra na klavír jako CLIL se na jejich školách stane skutečností.

5. Předmět hra na klavír jako CLIL na ZUŠ v reflexi současného pedagogického výzkumu i statu quo

Předmět hra na klavír jako CLIL na ZUŠ Tišnov dnes vyučuji jako požadovaný model úseku edukační reality, který je opřen o empirická data z výzkumu a je – jak doufám – rozvinutím dosavadního poznání (tento požadavek srov. in: Průcha, 2002, s. 50-51). Zkušenosti z CLIL na ZUŠ Tišnov a poznatky z odborné literatury o CLIL předávám dalším učitelům převážně z našich ZUŠ, studujícím v Metodickém centru Hudební fakulty Janáčkovy akademie múzických umění v Brně. Situaci vidím následovně.

Od učitelů CLIL je v České republice vyžadována vysoká cizojazyčná úroveň (Pokyn ministryně školství …, 2005, s. 8), v zahraničí existují i jiné přístupy (srov. znovu 1. kapitolu tohoto příspěvku). Mělo by tomu tak být i u nás. *Učitel předmětu hra na klavír na ZUŠ by měl mít možnost zahájit CLIL, ať je jeho okamžitá cizojazyčná úroveň jakákoli.* Na otázku, jaký cizojazyčný výcvik učitelé vlastně potřebují (Kelly a Grenfell, 2002, s. 34) mohu pro předmět hra na klavír jako CLIL na ZUŠ *předběžně* odpovědět takto: minimálně na úrovni mého středního slovníku (= 442 lexikálních jednotek) = A1, neboť to koresponduje s dosavadními výsledky pedagogického výzkumu jak na ZUŠ Tišnov, tak zčásti i v Metodickém centru Hudební fakulty Janáčkovy akademie múzických umění. Úroveň A1 lze považovat za relativně příliš nízkou. Víme však, že bez soustavné komunikace v cizím jazyce cizojazyčné znalosti a dovednosti i k nim vydaná osvědčení rychle ztrácejí na ceně. Již dosažená relativně příliš nízká úroveň A1 se pak může ještě snížit (pod A1). Je tudíž nezbytné vytvořit rutinní základ činnosti (Spilková aj., 2004, s. 135): soustavně cizojazyčně komunikovat, byť i na úrovni A1.

Učitel je považován za jedno z rizik kurikulární reformy (Vašutová, 2007). *Navrhuji něco jiného: mít jmenovitě v učitele předmětu hra na klavír na ZUŠ důvěru a další vývoj předmětu směrem ke CLIL ponechat v jeho vlastní režii.* Výše zmíněný dokument (Pokyn ministryně školství …, 2005, s. 8) pak doporučuji *vhodně novelizovat* ještě ze dvou dalších důvodů: 1. aby slibovaná podpora učitelů v jejich dalším vzdělávání ve prospěch kurikulární reformy (Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2005, 2005, s. 17) byla zcela zjevná a 2. aby Česká republika už nebyla vnímána jako země, která poskytuje méně příležitostí učitelům, než je poskytují jinde (Kelly a Grenfell, 2002, s. 13). Učitelé předmětu hra na klavír na ZUŠ pak mohou vidět kurikulární reformu jako zcela zjevnou příležitost ke svému růstu i po jazykové stránce.

Přechod jednotlivých ZUŠ od učebních osnov ke školním vzdělávacím programům nevidím v souvislosti s CLIL jako překážku. Rámcový vzdělávací program tvořený pro základní umělecké vzdělávání má zajistit postupnou transformaci současného stavu (Stárek in: Štefflová, 2006, s. 9) až do září roku 2011 (Stárek, 2006, s. 20), což je výhodné. Požadavek individualizovaného kurikula (Petty, 2002, s. 364) lze v hudebním oboru na ZUŠ, kde probíhá individuální výuka, splnit okamžitě. Učitel předmětu hra na klavír jako CLIL komunikující s žákem v cizím jazyce může mít *předběžně* statut praktikanta jako osoby nemající dosud statut odborníka a připravující se v praxi pro výkon povolání (Průcha a Walterová a Mareš, 1998, s. 118 a 185).

Cizí jazyky lze studovat soukromě. Jazykové kurzy v Metodickém centru Hudební fakulty Janáčkovy akademie múzických umění v Brně již byly výše popsány. Rokem 2007 začínají jazykové kurzy MEJA pro kvalifikované učitele ZUŠ, kteří vyučují jiné předměty než cizí jazyk a dosáhli jazykové úrovně A1, A2 nebo B1 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky (Vyhlášení rozvojového programu ve vzdělávání …, 2006, s. 26). Připraven bude i systém uznávání výsledků neformálního vzdělávání postupně do roku 2008 (Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2005, 2005, s. 43). Je tudíž více důvodů se do CLIL pustit. Kdy, když ne teď? Kdo, když ne my učitelé, mající kurikulární reformu v rukou?

Literatura

HENDL, J.: Kvalitativní výzkum v pedagogice. In: *Současné metodologické přístupy a strategie pedagogického výzkumu : 14. konference ČAPV : Sborník anotací [CD-ROM].* Plzeň : Západočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7043-483-X

HENDL, J.: *Úvod do kvalitativního výzkumu.* 1. vyd. Praha : Karolinum – nakladatelství Univerzity Karlovy, 1997. Skriptum. ISBN 80-7184-549-3

KAPRÁLEK, K. a BĚLECKÝ, Z.: *Jak napsat a používat individuální vzdělávací program.* 1. vyd. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-887-2

KELLY, M. a GRENFELL, M.: *The Training of Teachers of a Foreign Language : Developments in Europe : Main Report : A Report to the European Commission.* Directorate General for Education and Culture. Revised Report. August 2002 http://ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/executive_summary_full_en.pdf

KOTÁSEK, J., aj.: *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice : Bílá kniha.* (Bez poř. č. vyd.) Praha : Ústav pro informace ve vzdělávání – nakladatelství Tauris, 2001. ISBN 80-211-0372-8

KRENN, W.: *„Lexikalisierte Grammatik“ oder „Grammatikalisierte Lexik“? : Definitions- und Vermittlungsprobleme* http://www.idt-2001.ch/fachprogramm/sektionen/Sekbeitr/18/18.htm

LAMSFUSS-SCHENK, S. a WOLFF, D. Bilingualer Sachfachunterricht : Fünf kritische Anmerkungen zum *state of the art. Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht* [Online], 4(2), 1999. 7 pp. http://www.spz.tu-darmstadt.de/projekt_ejournal/jg_04_2/beitrag/lamsfus2.htm

MARSH, D. (compiled and authored): *CLIL/EMILE (Content and Language Integrated Learning) : The European Dimension : Actions, Trends and Foresight Potential.* (Bez poř. č. vyd.) UniCOM : University of Jyväskylä (Finland), 2001 (delivery 2002). ISBN –

MARSH, D.: *English as medium of instruction in the new global linguistic order : Global characteristics, local consequences.* UniCOM : University of Jyväskylä (Finland), 2006 http://www.metsmac.org/2007/proceedings/2006/Marsh-D-METSMaC-2006.pdf

PETTY, G.: *Moderní vyučování.* 2. vyd. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-681-0

PORTMANN-TSELIKAS, P. R.: *Sprachförderung im Unterricht : Handbuch für den Sach- und Sprachunterricht in mehrsprachigen Klassen.* (Bez poř. č. vyd.) Zürich : Orell Füssli Verlag, 1998. ISBN 3-280-02738-1

PRŮCHA, J.: *Moderní pedagogika.* 2., přepracované a aktualizované vyd. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-631-4

PRŮCHA, J.: *Pedagogická evaluace : Hodnocení vzdělávacích programů, procesů a výsledků.* 1. vyd. Brno : Masarykova univerzita – CDVU, 1996. ISBN 80-210-1333-8

PRŮCHA, J.: *Přehled pedagogiky : Úvod do studia oboru.* 1. vyd. Praha : Portál, 2000. ISBN 80-7178-399-4

PRŮCHA, J. a WALTEROVÁ, E. a MAREŠ, J.: *Pedagogický slovník.* 2. vyd. Praha : Portál, 1998. ISBN 80-7178-252-1

RÝDL, K.: *Inovace školských systémů.* (Bez poř. č. vyd.) Praha : ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-86642-17-8

SEBEROVÁ, A.: Výzkumná kompetence v učitelské profesi a ve vzdělávání učitelů. In: *Současné metodologické přístupy a strategie pedagogického výzkumu : 14. konference ČAPV : Sborník anotací [CD-ROM].* Plzeň : Západočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 2006. ISBN 80-7043-483-X

SEKOT, A.: *Sociologie v kostce.* (Bez poř. č. vyd.) Brno : Paido, 2002. ISBN 80-7315-021-2

SHEILS, J.: *Communication in the modern languages classroom.* (Bez poř. č. vyd.) Strasbourg : Council of Europa Press, 1993 (reprinted). ISBN 92-871-1552-4

SMÉKALOVÁ, L.: Pedagogika ve společnosti 21. století. In: *Pedagogický výzkum : Reflexe společenských potřeb a očekávání? : 13. konference ČAPV : Sborník referátů*. Olomouc : Univerzita Palackého, Pedagogická fakulta, 2005, s. 270-273. ISBN 80-244-1079-6

SPILKOVÁ, V., aj.: *Současné proměny vzdělávání učitelů.* (Bez poř. č. vyd.) Brno : Paido, 2004. ISBN 80-7315-081-6

STÁREK, J.: Rámcový vzdělávací program ZUV. In: *Talent – Měsíčník pro učitele a příznivce ZUŠ,* roč. 9, prosinec 2006, s. 20. ISSN 1212-3676

SYGMUND, D.: Reflections on Content and Language Integrated Learning (CLIL). In: *Intensive Programme TiFoLa : Teaching in Foreign Languages.* (Bez poř. č. vyd.) Brno : Paido, 2005, s. 18-26. ISBN 80-7315-109-X

VAŠÍČEK, Z.: Individuální vyučování klavíru s cizím jazykem jako komunikačním prostředkem. In: *Nové možnosti vzdělávání a pedagogický výzkum : 9. celostátní konference ČAPV s mezinárodní účastí: Sborník příspěvků.* Ostrava : Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2001, s. 410-413. ISBN 80-7042-181-9

VAŠÍČEK, Z.: Předmět HRA NA KLAVÍR na ZUŠ integrovaný s komunikací v cizím jazyce (anglicky nebo německy) : Nová autoevaluace z pohledu učitele ZUŠ a VŠ. In: *Současné metodologické přístupy a strategie pedagogického výzkumu : 14. konference ČAPV : Sborník anotací [CD-ROM].* Plzeň : Západočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 2006a, 15 s. ISBN 80-7043-483-X

VAŠUTOVÁ, J.: Kvalifikace učitelů pro permanentní změnu. In: Maňák, J. a Janík, T. (ed.) : *Problémy kurikula základní školy* (sborník). Brno : Masarykova univerzita, 2006. Str. 79–90. Cit. dle: Učitelské listy, 23.1.2007
www.vuppraha.cz

Prameny

Dlouhodobý záměr vzdělávací, umělecké, vědecké, výzkumné, vývojové a další tvůrčí činnosti na období 2006 – 2010. Brno : Janáčkova akademie múzických umění, 2005 http://www.jamu.cz/dokumenty/

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky 2005. Praha : Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2005 http://www.msmt.cz/Files/HTM/KTDlouhodobyZamer.htm

Konzepte für den bilingualen Unterricht – Erfahrungsbericht und Vorschläge zur Weiterentwicklung (Bericht des Schulausschusses vom 10.04.2006). Sekretariat der ständigen Konferenz der Kultusminister der Länder in der Bundesrepublik Deutschland – II A. http://www.kmk.org/doc/publ/Konzepte-bilingualer-Unterricht_10-04-2006.pdf

Národní plán výuky cizích jazyků (2005) http://www.msmt.cz/Files/PDF/JT010NPvyukyCJnaNet.pdf

Obsahovo a jazykovo integrované vyučovanie (CLIL) v škole v Európe (2006) http://www.eurydice.org/ressources/eurydice/pdf/0_integral/071Sk.pdf

Pokyn ministryně školství, mládeže a tělovýchovy k postupu při povolování výuky některých předmětů v cizím jazyce, č.j. 33 265/2004-22-23 ze dne 10.5.2005. Věstník MŠMT ČR, 2005, roč. LXI, No. 6

Rámcový projekt monitorování a hodnocení vzdělávání (2003) http://www.msmt.cz/Files/PDF/JORamcovyprojektmonitorovaniahodnocenivzdelavani.pdf

Souhrnné poznatky České školní inspekce o vlastním hodnocení škol ve školním roce 2005/2006 (září 2006) http://www.csicr.cz/upload/vlastni_hodnoceni_skol_2005-2006.pdf

ŠKÁRA, J.: *Vlastní hodnocení školy (Autoevaluace).* PC-strojopis. Tišnov : ZUŠ Tišnov, 2007 (33 s. + přílohy)

ŠTEFFLOVÁ, J.: Jak si ZUŠ modelují svůj rámcový vzdělávací program. In: *Učitelské noviny – Týdeník pro učitele a přátele školy*, 2006, roč. 109, č. 44, s. 8-9. ISSN 0139-5718

VAŠÍČEK, Z.: *CLIL aneb předmět HRA NA KLAVÍR integrovaný s komunikací v cizím jazyce (anglicky nebo německy) : Základy.* Skriptum – PC-strojopis. 2006b, 278 s. (V připomínkovém řízení na JAMU v Brně v roce 2007 schváleno k vydání ve dvou dílech)

Vyhlášení rozvojového programu ve vzdělávání „Rozvojový program metodické a jazykové přípravy pro učitele 1. stupně ZŠ bez odborné kvalifikace pro výuku cizích jazyků a jazyková příprava pro učitele MŠ, 1. stupně ZŠ a ZUŠ“, čj. 4 226/2006-22 (Program MEJA). Věstník MŠMT ČR, 2006, roč. LXII, No. 6

KONTAKT NA AUTORA: zdenek.vasicek@c-box.cz